

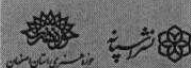
تاریخ سینمای سیار در ایران

نویسنده و پژوهشگر: دکتر مجید فدائی
عضو هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان

www.ketab.ir

واحد آموزش و پژوهش

حوزه هنری استان اصفهان

تاریخ سینمای سیار در ایران

نویسنده و پژوهشگر: دکتر مجید فدائی

نشر: اسپانه

ویراستار: زهرا صفائیان

مدیر ویرایش: غلامحسین مردانیان

طرح جلد: محمد علیزاده حتکنی

صفحه آرای: محمدعلی ناصحی

ناظر فنی چاپ: امیر مسعود حلاج

چاپ و صحافی: پارسیان نکتیر

چاپ اول: ۱۴۰۰

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۲-۶۳۹۱-۰۲-۳

شناسه افزوده: عضو هیئت علمی دانشکده هنر اصفهان

کلیه حقوق اثر متعلق به حوزه هنری استان اصفهان است

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه‌ی رسمی می‌باشد

سرشناسه: فدایی، مجید، ۱۳۵۱

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ سینمای سیار در ایران / نویسنده و پژوهشگر مجید

فدائی؛ ویراستار زهرا صفائیان؛ [برای] آموزش و پژوهش اصفهان حوزه هنری استان اصفهان.

مشخصات نشر: اصفهان: نشر اسپانه، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۶۸ ص.

۷۰۰۰۰۰ ریال شابک: 3-02-6391-622-978

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۱۶ - ۲۱۸.

موضوع: سینما - ایران - تاریخ - قرن ۱۴

موضوع: Motion pictures - Iran - History - 20th century

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی. حوزه هنری استان اصفهان. واحد آموزش

و پژوهش

رده بندی کنگره: ۵/۱۹۹۳/۵ PN

رده بندی دیویی: ۷۹۱/۴۳۰۹۵۵

کتابشناسی ملی: ۶۰۹۹۹۳۶

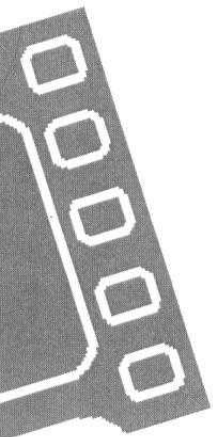
نشانی: اصفهان، خیابان استانداری، عمارت سعدی، ساختمان حوزه هنری استان اصفهان

تلفن: ۰۳۱-۳۲۲۲۰۰۵۶ hhisfnasher@gmail.com

www.artesfahan.ir

9 786226 391023

فهرست:

مقدمه

۹

سینمای سیار در جهان

۱۳

سینمای سیار در ایران

۳۱

۱ - گزارش های پراکنده

۳۲

۲ - سینمای سیار شوروی در ایران

۴۱

۳ - سینمای سیار انگلیس در ایران

۴۴

شورای فرهنگی بریتانیا (بریتیش کانسیل)

۶۴

سفارتخانه انگلیس

۴۷

شرکت نفت ایران و انگلیس

۵۲

۴ - سینمای سیار امریکا در ایران

۵۴

اصل چهار ترومن

۵۵

اصل چهار ترومن در ایران

۶۰

سینمای سیار اصل چهار

۷۰

اعتراضات به اصل چهار

۷۶

اعتراضات به سینمای سیار اصل چهار

۸۰

یانکی به خانه ات برگرد

۱۰۱

سینمای سیار اصل چهار بعد از ۲۸ مرداد

۱۰۵

گروه فیلم سازی دانشگاه سیراکیز

۱۰۷

فیلم های مستند آموزشی و ترویجی

۱۰۹

۱۳۱	فیلم‌های سفرنامه‌ای
۱۳۳	فیلم‌های خبری
۱۳۷	آموزش فیلم‌سازی
۱۴۰	اتمام مأموریت سیراکیوز
۱۴۶	اداره اطلاعات امریکا
۱۵۱	۵ - سینمای سیار در دهه چهل
۱۵۴	۶ - سینمای سیار در دهه پنجاه
۱۵۸	طاووس
۱۶۱	نمایش فیلم در مساجد
۱۶۲	سینمای سیار دانشجویی
۱۶۴	۷ - سینمای سیار بعد از انقلاب و دوران جنگ
۱۶۶	جهاد سازندگی
۱۷۰	سینمای سیار در جنگ
۱۷۲	سینمای سیار اداره کل سمعی و بصری ارشاد اسلامی
۱۷۷	سینمای سیار و امپریالیسم فرهنگی
۱۷۹	تسلط فرهنگی و هویت‌سازی
۱۸۸	تسلط فرهنگی و تغییر هویت دینی
۱۹۴	تسلط فرهنگی و تغییر سبک زندگی
۱۹۹	اسناد سینمای سیار در شهرستان‌های ایران
۵۱۲	منابع:
۲۱۵	کتاب
۲۱۷	مقالات
۲۱۹	روزنامه، اسناد و فیلم
۲۲۰	مصاحبه
۲۲۱	تصاویر
۵۲۲	پیوست‌ها:
۲۲۵	فهرست اسامی گروه سیراکیوز
۲۲۷	فهرست فیلم‌های تولید شده توسط تیم دانشگاه سیراکیوز

مقدمه

چنانچه نگاهی به مطالعات سینمایی بیندازیم کمتر به پژوهشی مستقل و جامع در خصوص سینمای متحرک برمیخوریم. این نقصان هم در ابعاد بین المللی مطرح است و چه بسا در حوزه ادبیات سینمایی کشور هم به چشم می خورد. حال آنکه اصولاً نمایش تصاویر متحرک بر روی پرده که ما در اینجا با عنوان سینما از آن یاد می کنیم از همان ابتدا، اختراعی بود که نحوه عرضه اش متکی به مکانی خاص و ثابت نبوده و شاید اگر ششم اقتصادی تجار در اروپا و بیشتر از آن در آمریکا و راه اندازی سالن های متعدد ثابت و مختص این وسیله سرگرمی برای کسب درآمد از این پدیده نبوده عرضه و نمایش فیلم به گونه ای دیگر رقم می خورد و احتمالاً وجه هنری و تبلیغاتی سینما بر وجه اقتصادی و تجاری آن برتری بیشتری پیدا می کرد.

سینما قبل از آنکه خود را در سالن های سینما به تماشاگران شناسانده باشد، از طریق نمایش های سیار در اماکن عمومی به مردم معرفی شد و تقریباً بیشتر مردم جهان در ابتدای قرن بیستم، سینما را از طریق نمایش فیلم به صورت سیار و در مکان های غیر ثابت و غیر اختصاصی نمایش فیلم، از جمله کافه ها، پارک ها، سیرک ها و محل های عمومی شناختند و بسیاری اولین تجربه دیدن تصاویر متحرک بر روی پرده را از طریق سینمای سیار کسب کردند. حتی در سال های بعد و با ساخت و گسترش سریع سالن های ثابت سینما در شهر های مختلف، این نمایش های سیار فیلم بود، که سینما را به مردم دور افتاده جهان به خصوص کشورهای عقب مانده از تحولات صنعتی شناساند و باعث گسترش

فرهنگ جهانی سینما شد.

ایران نیز از این قاعده مستثنی نبود. شاه، شاهزادگان و نوکران دربار قاجار ایران و پس از مدتی مردم ایران سینما را با سینمای سیار شناختند. البته نقش سینمای سیار در معرفی این پدیده قرن بیستمی در ایران بسیار اساسی بود، و شاید سینما تنها رسانه و هنری باشد که به فاصله اندکی مردم بیشتر نقاط به خصوص نقاط دورافتاده و روستاها با آن آشنا شدند، و شاید بتوان گفت بسیاری از علاقه‌مندان به سینما، اولین تجربه دیدن تصاویر متحرک را از طریق سینمای سیار کسب کرده‌اند. به علاوه سینمای سیار در مقاطعی، حتی امکان دیدن فیلم را برای افرادی که خانواده‌هایشان به لحاظ اعتقادی و فرهنگی با سالن‌های سینما مخالف بودند، فراهم کرد و بی‌شک این سابقه و کارکردهای آموزشی و خبری سینمای سیار نقش مهمی در کم کردن حساسیت‌های مذهبی و فرهنگی در رابطه با سینما و سالن‌های سینما داشته است.

اثر پیش‌رو حاصل دغدغه‌های ذهنی، خاطرات و جستجوی نگارنده است. در واقع پژوهشگر همانند بسیاری از هم‌نسل‌های خود، اولین تجربه و آشنایی با تصاویر متحرک را از طریق نمایش‌های سینمای سیار در مدرسه و مراکز فرهنگی دیگر، کسب کرده و در برهه‌ای از زمان و در نوجوانی، خود نیز یکی از دست‌اندرکاران نمایش فیلم به‌وسیله سینمای سیار بوده است. اما انگیزه اصلی انجام این پژوهش، مواجه شدن با گزارش‌ها و اسناد در خصوص فعالیت سینمای سیار بین پرونده‌های بایگانی‌شده مربوط به سینما در مرکز اسناد کرمان در حاشیه پژوهشی درباره تاریخچه حضور سینما در کرمان در سال ۱۳۸۶ پدید آمد.

در این پژوهش که در نوع خود اولین اثر در رابطه با سینمای سیار در ایران است سعی شده با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی، روایتی تاریخی از حضور سینمای سیار در ایران براساس اسناد موجود و همچنین مصاحبه با دست‌اندرکاران سینمای سیار در ایران به دست آید. به این منظور در بخش اول با توجه به منابع موجود و البته پراکنده، به سینمای سیار و تاریخچه آن در جهان پرداخته شده و در فصل بعدی تاریخچه و عملکرد سینمای سیار در ایران در بخش‌های مختلف از ابتدا تا دهه ۷۰ خورشیدی بررسی شده است. همچنین در این فصل با توجه به تأثیرات کشورهای بیگانه، به تاریخچه حضور و عملکرد سینمای سیار این کشورها نیز پرداخته شده است. در فصل پایانی و به عنوان نتیجه‌گیری

پژوهش، فعالیت سینمای سیار قدرت‌های جهانی در ایران از منظر نظریه امپریالیسم فرهنگی هربرت شیلر مورد مطالعه و بررسی شده است.

پژوهشگر تمام تلاش خود را کرده که نتیجه کامل و بی‌عیب و نقص باشد، با این حال معترف است این پژوهش به دلایلی خالی از نقص و کمبود نیست. تعدادی از سدها و محدودیت‌هایی که عزم پژوهشگر را برای به نتیجه رساندن هر چه بهتر کار بیشتر جزم کرد از این قبیل بود: کمبود منابع، پراکنده بودن اسناد و دسترسی دشوار به بعضی از اسناد و افراد، سخت‌گیری بی‌مورد و نبود همکاری و پاسخگویی به موقع برخی مراکز و از همه مهم‌تر و ناامیدکننده‌تر نبود بایگانی و آرشیوی ساده از اطلاعات و اسناد - حتی مربوط به یک دهه قبل - در مراکزی که مأموریت اصلی‌شان جمع‌آوری و حفظ این اطلاعات است. امید است که این مشکلات و محدودیت‌ها بر سر راه پژوهش‌ها و پژوهشگران بعدی قرار نداشته باشد.

اما ذکر نکاتی چند در رابطه با اسناد استفاده شده ضروری است. بنا بر تشخیص پژوهشگر این اثر، به دلیل اهمیت و نوع ادبیات و روایت بعضی از اسناد گزارشی، متن مطالب اسناد را، عیناً و بدون هیچ‌گونه دخل و تصرفی در متن اثر آورده شود و در مصاحبه‌ها نیز در بسیاری از موارد از نقل قول مستقیم استفاده شده است. بعضی از اسناد به‌عنوان نمونه در پیوست ارائه شده است. همچنین فهرست فیلم‌های گروه سیراکیوز و اداره اطلاعات آمریکا در ایران نیز جهت استفاده پژوهش‌های آینده نیز در پیوست آمده است.

در پایان از صبر و حوصله همسر و فرزندانم و همچنین همکاری و توجه جناب دکتر مجید مصلحی، دکتر داود ضامن‌ی و جناب آقای محمد قاسمی پور در انجام این پژوهش و مساعدت واحد آموزش و پژوهش حوزه هنری اصفهان، جناب دکتر احمدی‌فر و جناب آقای محمد اسماعیل حاجی‌علیان در فراهم آوردن امکان نشر این پژوهش بسیار سپاسگزارم.

مجید فدائی